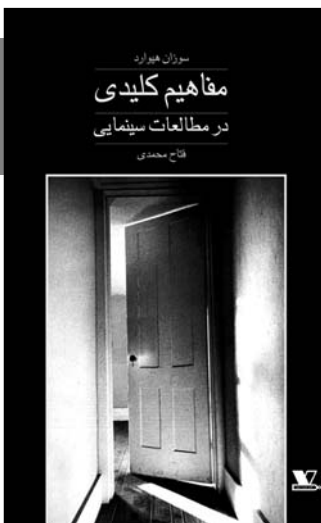

- مفاهیم کلیدی در مطالعات سینمایی
- سوزان هیوارد
- ترجمه‌ی فتاح محمدی
- نشر هزاره‌ی سوم، زنجان

در آخرین روزهای سال ۱۳۸۱ در غوغای بهار و نوروز و جنگ این کتاب وارد بازار شده نفس چاپ و انتظار آن با توجه به اکثریت کتاب‌های منتشر شده در زمینه سینما خود اتفاق مهمی است.

نویسنده‌ی آن خانم سوزان هیوارد سال‌ها تدریس سینما در دانشگاه‌های اروپا و آمریکا و چاپ دو کتاب مهم و ده‌ها مقاله و نقد در کارنامه‌ی خود دارد و هر چند برخی، به دلیل تشابه اسمی او را با ستاره‌ی معروف سال‌های دور اشتباه می‌گیرند اما بی‌گیران جدی مباحث نظری سینما و تحولات آن در سال‌ها و دهه‌های اخیر او و آثارش، به ویژه این کتاب‌اش را خوب می‌شناسند.

اکنون بیش از یک قرن از تولد پدیده‌ی موسوم به سینما و کمی کمتر از یک قرن از نقد و نظریه‌پردازی و فلسفیدن درباره‌ی سینما می‌گذرد، یعنی فاصله‌ی زمانی بین شیفتگی صرف به آن عکس‌های جنیان و لرزان بر روی پرده‌ی سفید، و آغاز تفکر و تأمل درباره‌ی آنها. تلاش برای توضیح و تعریف جنبه‌های آن به ده سال نرسید و امروز سینما و تصویر متحرک چنان با زندگی، فکر رویاها و خیال‌اندیشی‌های ما عجین شده است که دیگر امکان جدایی از آن، کنار گذاشتن‌اش نادیده گرفتن‌اش مقصود نیست. امروز سینما و شاخه‌ها و رشته‌های منشعب از آن صرفاً فراگیرترین، ارزان‌ترین، جذاب‌ترین و قابل دسترس‌ترین سرگرمی نیست، امروز هر چه می‌گذرد زندگی ما، حتی خصوصی‌ترین روابط ما، رفتارهای ما، تفکر ما، حتی رویاهای ما بیشتر از آن شکل و تأثیر می‌گیرد. فضلا، ادبا، متکلمان، نظریه‌پردازان و شاعران، قصه نویسان، هنرمندان دیگر نمی‌توانند همچون سال‌های نخستین پیدایش سینما، آن را به عنوان یک سرگرمی عامیانه رد کنند یا به آن بی‌اعتنا باشند. فارغ از اینکه آن را هنر بنامیم، یا صنعت، یا رسانه تردیدی نیست که امروز تمامی حوزه‌های گوناگون اندیشه و زیست آدمی از تکنولوژی گرفته تا ادبیات، فلسفه، تبلیغات، زبان‌شناسی، روان‌کاوی... در تأثیر و تأثر متقابل با این پدیده تحولات دوران سازی را تجربه کرده است. به جرات می‌توان گفت که امروزه نویسندگان، شاعران، نقاشان، جامعه‌شناسان، فیلسوفان نظریه‌پرداز و منتقدی نمی‌توان یافت که دانسته یا ندانسته به درجات کم یا زیاد از سینما تأثیر نگرفته باشند. بسیاری متفکرانی که تمامی عمر و تلاش و تکاپوی خود را روی آن متمرکز کرده‌اند و حرف و سخن درباره‌ی سینما زیاد است و زوایا و هزارتوهای کشف ناشده‌ی آن چنان زیاد و پیچ در پیچ است که اغلب عمر مفید ۶۰، ۷۰ ساله برای ادای حق مطلب کفایت نمی‌کند و کسانی که بعدتر می‌آیند کار کسانی را که پیشتر بودند از جایی که ناتمام مانده بود به دست می‌گیرند و ادامه می‌دهند. کتاب حاضر تلاشی است در راه گردآوری آن کوشش‌ها و رهیافت‌ها و دستاوردها، تلاشی برای عرضه‌ی منظری پانورامیک از آنچه در طول این صد سال در عرصه‌ی عمدتاً نظری سینما پدید آمده، بالیده، مانده یا به افول گراییده، از آنچه از اندیشه‌ها و قلم‌ها تراویده، از سرچشمه‌ها و خاستگاه‌ها و ریشه‌های آن‌ها.

دنبال هم آمده و تعریف یا معنا شده‌اند، به هیچ روی جدا جدا از هم و در انزوا نیستند. ارجاعات متقابل آنها، حضور آثار و طنین‌ها و دلالت‌های یکی در دیگری و همه و همه کلیتی به کتاب بخشیده است که همان مکنت فکری است که مجموعه‌ی بسیار پیچیده آرای باورها، نظرات، حتا گاه خیالات را در خود جای داده است.

تنها در چنین شکل و قالب و ساختاری بود که بسیاری از اجزای به ظاهر جدا و نامرتبط می‌توانستند روابطی معنی‌دار با یکدیگر و با یک کل فراگیر (سینما) برقرار کنند و آنها را به رخ بکشند. به عنوان مثال، شاید در خوانش جداگانه‌ی آثار مثلاً آنتوسر یا فوکو در آنها اشاره یا ارتباط مستقیمی با سینما نتوان یافت و اغلب نیز چنین است. این استنتاج‌های خاص از این آثار و توطئه‌ها و تکیه و تأکید بر جنبه‌های خاص آنها توسط مؤلف است که تعامل‌های اغلب پنهان آنها با سینما که در اینجا به عنوان یک کل است و با اجزای دیگر درون این کل را آشکار می‌کند و به عبارت دیگر مؤلف گاه جنبه‌ها و دلالت‌هایی را به آنها نسبت داده یا در آنها کشف کرده که ممکن است خود صاحبان آن آثار از آنها بی‌خبر بوده باشند.

این، یکی از مزایای این شکل و قالب است. حسن دیگر آن این است که دست مخاطب اغلب پرمشغله و بی‌حوصله‌ی امروزی را که گاه مرعوب ابهت واژه‌های است که سخت بدان علاقه دارد، می‌گیرد و با خود می‌برد. آرام آرام و گام به گام. کافی است او نخستین گام را بردارد، یعنی به سراغ یکی از مدخل‌ها برود، کاری که انگیزه‌ی اولیه آن ممکن است رسیدن به معنا یا تعریف سر راست و بسته بندی شده‌ی یک واژه یا مفهوم بوده باشد، یا پاسخی قطعی و مشخص درباره‌ی پرسشی که برای او پیش آمده بوده است. اما این پاسخ پرسش‌های برانگیزاننده‌ی دیگری را در خود مستقر دارد و او باید برای یافتن و پاسخ آنها به عرصه‌های دیگر سرک بکشد، چه به کتاب‌ها و منابع دیگر.

یکی دیگر از ویژگی‌های این کتاب این است که نظام تفکر و تخیل نویسنده، جهان بینی او در هر جمله و پاراگرافی به آشکارترین شکل متجلی شده است. این شاید برای کتابی که از دید کسانی باید «بی‌طرف» می‌بود، نقص بزرگی به حساب بیاید. اما آیا این انتظار غیرواقع بینانه نیست؟ می‌توان ذهن یک نویسنده یا منتقد یا هر کس دیگر را آینه‌ی شفاف، بی طرف و خنثایی دانست که «واقعیت» یک جهان بیرون از خود را به ما باز می‌تاباند؟ در واقع باید در صداقت آنانی که ادعای بی طرفی دارند تردید کرد. سوزاندن هیوارد چنین ادعایی ندارد، بدون پرده پوشی یا تعارف مهر جهان بینی خود را بر کتاب خود کوبیده است. برای نگارنده‌ی این سطور نیز دیدن اینکه یک نفر توانسته است در کتابی با این حجم و در عرصه‌ای با این تنوع و تلون ثبات دید و استدلال خود را از تفسیر یک نمای سینمایی ساده تا بررسی تأثیرات جنگ‌ها بر ذهن‌ها و دیدگاه‌ها، تا تبیین پیچیده‌ترین مفاهیم فلسفی حفظ کرده است، شوق‌انگیز و شایسته‌ی تحسین است. در این مجال اندک تنها می‌توان خسته نباشید گفت به مترجم و حسن انتخاب و تلاش و جسارت او.